

Н. Я. Кравчук

ІНСТИТУЦІЙНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ГЕОФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ МІЖСИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Обґрунтовано загальнометодологічні засади глобальних інституційних перетворень у геофінансовому просторі в умовах міжсистемних трансформацій. Проаналізовано системні детермінанти утвердження “геофінансової цивілізації” крізь призму домінуючих знаково-символічних теоретичних конструктів і архетипів: вартість — гроші — борг — фінансова олігархія. Аргументовано фундаментальні суперечності “геофінансової цивілізації” та окреслено стратегічні вектори інституційних трансформацій у геофінансовому просторі.

General methodological principles of global institutional transformations in the geofinancial field under intersystem transformations are justified. System determinants of geofinancial civilization approval in terms of dominating theoretical, sign-oriented constructs and archetypes: value — money — debt — financial oligarchy are analyzed. Fundamental contradictions of geofinancial civilization are argued and strategic vectors of institutional transformations in the geofinancial field are outlined.

Ключові слова: геофінансовий простір, інституційна реструктуризація, міжсистемні трансформації, геофінансова цивілізація.

Протягом минулого століття відбувся цивілізаційний перехід людства від індустріальної до постіндустріальної епохи, що завершився становленням “геофінансової цивілізації” [1, с. 838], яка не лише відкриває нові перспективи розвитку і якісного зростання, а й породжує нові виклики та загрози. Глобальні міжсистемні трансформації продемонстрували світові, наскільки “крихкою є глобальна рівновага і наскільки швидко вона може бути зруйнована” [2, с. 22.].

Соціум першої половини ХХІ ст. опинився у стані “наростаючого хаосу, посилення невизначеності, непередбачуваності раптових змін” [3, с. 9]. Е. Тоффлер назвав його “футурошоком” [4, с. 560], Дж. Розенау — “епохою турбулентності” [5]. У цьому хаосі поступово окреслюються контури майбутнього світового порядку [6], геополітичного, гео економічного і геофінансового устрою ХХІ ст. [7]. Утім, якою виявиться зрештою системна побудова нової світової цивілізації і яким буде стратегічний вектор нового циклу глобального розвитку достеменно не відомо. Йдеться про наукове осмислення контурів нової цивілізаційної епохи, яку Д. Белл називає “епохою роз’єднаності” [8, с. 47—49]; М. Кастельс акцентує увагу на перспективах становлення “мережевого суспільства” [9, с. 43]; у З. Баумана — це “плинна сучасність” [10]; Ф. Фукуяма розглядає відповідні перетворення як становлення глобального суспільства, структурні зв’язки якого вибудовуватимуться за принципом “розсипаної жмені піску” [11, с. 119]; М. Чешков наголошує на логіці “гетерогенізації світу”, формуванні “нової конгломеративності” й “диференційованої спільності” [12];

© Кравчук Н. Я., 2013

Ю. Яковець ідентифікує відповідні процеси з формуванням “багатополюсного світоустрою на базі партнерства цивілізацій” [3, с. 341—345]. Важливі акценти розставляє А. Гальчинський, називаючи відповідні процеси початком епохи “плюралістичної глобалізації” [13, с. 326]. На його переконання, йдеться про перспективи становлення “нової багатоформатної, різновекторної, неієрархічної, асиметричної глобалізаційної спільності”, у вимірах якої відбувається “суттєве ускладнення відповідних взаємозалежностей на принципах децентралізації, утвердження пріоритетності горизонтальних артикуляцій глобального простору, його гетерогенізації” і спостерігається підпорядкування таких взаємозалежностей “логіці складних дисипативних систем” [13, с. 326]. Ідеться про “кінець знайомого світу” [14] і водночас про утвердження “нелінійного формату постсучасного світу” [15], в якому органічно переплітаються “історично відомі і поки що не зовсім відомі.., пізнані і не пізнані структури...” [16, с. 9].

За умов невизначеності природно зростає інтерес до інституціональної теорії загалом і неоінституціонального напрямку зокрема. Це пов’язано “зі спробами подолати обмеженість ряду положень, характерних для мейнстрим економікс, і розглянути сучасні суспільні й особливо економічні процеси комплексно та всебічно, особливо — з необхідністю дослідження нових явищ сучасної епохи.., коли використання традиційних методів не дає бажаних результатів” [17, с. 1105, 1106]. Разом із тим важливо враховувати “природний консерватизм інституційних преференцій”, оскільки “інституційні модифікації завжди є запізнілими”. Зазвичай “інституційні реформи відображають те, що вже існує у суспільному житті, однак реалізується як неформалізована віртуальна реальність”. Ідеться про “об’єктивність суперечностей між реально існуючим та інституційно формалізованим” [16, с. 275]. Такі суперечності особливо загострюються в періоди міжсистемних трансформацій. З огляду на викладене, посилення останнім часом уваги до інституційної реструктуризації геофінансового простору є цілком зрозумілим.

В умовах сучасних міжсистемних глобальних трансформацій інституційна реструктуризація геофінансового простору підпорядковується логіці формування поліцентричного геопростору, в межах якого окреслюються перспективи переорієнтації геостратегічних векторів розвитку на “нові гравітаційні центри” глобального й регіонального масштабу. У результаті: 1) зростає роль їх національних валют як резервних чи наднаціональних колективних валют у складі міждержавних об’єднань; 2) формуються нові світові фінансові центри регіонального й глобального значення, здатні концентрувати і перерозподіляти значні транскордонні потоки капіталу; 3) розширюються масштаби експансії національних фінансових інститутів “нових гравітаційних центрів” (передусім суверенних інвестиційних фондів) на зовнішні ринки, де вони просувають фінансово-економічні інтереси своїх країн; 4) зміцнюються позиції

“нових гравітаційних центрів” у провідних міжнародних фінансових організаціях і форумах, що беруть безпосередню участь у розробленні базових принципів функціонування світових ринків капіталу [18, с. 636—649].

Проте такі зміни структурних пропорцій між окремими складовими та інститутами геофінансового простору — це лише зовнішній бік того, що насправді відбувається у геопросторі, за яким приховуються суперечності системного порядку, з позицій котрих необхідно вести мову про модифікацію сутності та принципів організації фінансових відносин у суспільстві. Коли йдеться про реформування світової валютної системи, трансформацію інституційно-функціонального статусу держави в глобальній фінансовій архітектурі й реформування світових фінансових інститутів, важливо усвідомлювати, що все це — результат фундаментальних змін. Відомий американський учений Е. Тоффлер розглядає їх як зміни, за яких змінюється вся інституційна система суспільства, не тільки його функціональні, а й світоглядні засади. Не зрозумівши сутності цих змін, неможливо збагнути й зміст трансформаційних процесів у геофінансовому просторі. Адже вони торкаються всіх сфер суспільного життя, зумовлюючи утворення іншої картини світу, з новими траєкторіями національного і глобального розвитку. Про цей епохальний поворот на межі тисячоліть проголосив Генеральний секретар ООН К. Аннан: “...наші повоєнні інститути створювалися під міжнародний світ, а ми зараз живемо у світі глобальному. Ефективна реакція на це зрушення — основне інституційне завдання, що постало сьогодні перед світовими лідерами” [19, с. 210, 211].

Під кутом означених проблем розглянемо концептуальні засади інституційної реструктуризації геофінансового простору, з огляду на те, що вони мають принципове методологічне значення для осмислення фундаментальних засад сучасних міжсистемних трансформацій. Більше того, ці питання не менш важливі й для України, адже за законами формальної логіки інституційні реформи, що відбуваються в межах кожної країни, мають ґрунтуватися на відповідних цивілізаційних реаліях, відображаючи їх специфіку [16, с. 276, 277].

Сучасні глобальні міжсистемні трансформації докорінно змінили соціум ХХІ ст. Він поринає у “магічний” світ “алхімії фінансів” (Дж. Сорос), що підпорядковується суто “логіці фінансової вигоди” (А. Генкін). У результаті цих трансформацій зароджується “геофінансова цивілізація”, у якій домінують такі знаково-символічні теоретичні конструкти і архетипи, як вартість — гроші — борг — фінансова олігархія. У її вимірах субстанціональною основою конструювання геофінансового простору є “вартість як трансцендентна категорія, споріднена з такими поняттями, як матерія, дух, енергія” [20, с. 731] та “гроші як один із факторів соціального конструювання простору” [21]. Саме вартість і гроші як архетипи геофінансової цивілізації є ключовими детермінантами й геоекономічними технологіями взаємотрансформації часу і простору в особливі соціально-економічні форми буття й “найбільш розвинутими

трансформами, з допомогою яких долаються природні обмеження простору і часу” [22, с. 85—107]. З урахуванням цих теоретичних конструктів Г. Зіммель ототожнював ретроспективу глобального розвитку з історією формування капіталізму, становлення якого супроводжувалося зростаючою інтелектуалізацією суспільного життя та посиленням впливу принципів грошової економіки. Згідно із соціально-історичною концепцією Г. Зіммеля і С. Московічі, гроші в контексті цієї ретроспективи еволюціонували від відчутних на дотик знаків обміну до символічних грошей ринку, а згодом до семіотичних знаків, що стали симулякрами, відірваними від реальних обмінних процесів [23, с. 406; 24, с. 164]. Відчутні на дотик гроші архаїчних суспільств і символічні гроші в умовах індустріальної епохи асоціювалися з конкретним середовищем локалізації обміну (наприклад, національним чи міжнародним ринком) як спільною економічною територією, на котрій об’єднані грошовими чи валютними відносинами суб’єкти автоматично стають учасниками єдиної економічної системи [21]. Віртуальні гроші, що виникли як особлива самостійна форма руху вартості в умовах глобалізації, насправді є не “глобальними грошима” в традиційному розумінні (такими, що однаково пов’язані з усіма локальними господарськими системами, відображаючи реальну єдність світової економіки), а принципово надпросторовими, не пов’язаними з жодною конкретною економікою, які є субстанціональною основою нового рівня взаємозалежності в геопросторі.

Виникненню віртуальних грошей і геофінансової цивілізації відповідають зміни в соціальних конструктах геопростору. Зокрема, за М. Кастельсом, відбувається проста підміна локальних економік новою формою локалізації і взаємодії фінансових акторів у “віртуальному просторі фінансових потоків” [9]. На цьому новому рівні втрачають значення традиційні фундаментальні категорії і настає “кінець географії” [25] як просторової детермінації соціальних відносин. Віртуальні фінанси і пов’язані з ними актори стають екстериторіальними і нав’язують геопростору свою логіку розвитку [21]. На думку відомих сучасних вчених М. Аглієтта, Е. Гідденса, С. Московічі, Е. Тоффлера [26, с. 300; 27; 24; 28], глобалізація трансформує гроші в символічну форму з подальшим переходом до суперсимволічних форм. При цьому універсалізуються їх ціннісне сприйняття та культурно-змістове наповнення. Проте ці процеси не відбуваються за уніфікованим сценарієм у всіх регіонах світу. Розвитку фінансових інститутів, як і монетарної культури, у конкретному соціумі властиві локальні тенденції, визначені його культурно-історичною специфікою. Саме цим пояснюється гетерогенізація геофінансового простору в умовах глобалізації. Скажімо, на відміну від англосаксонської та західноєвропейської раціоналістичної моделі монетарної поведінки, поведінка індивіда в ісламському суспільстві істотною мірою визначається релігійними цінностями й регулюється загальноприйнятими соціальними нормами,

що вибудовуються за принципами шаріату. Індивід проходить соціалізацію в суспільстві, де нормами шаріату заборонено проводити ризикові й спекулятивні операції, а отже, й інвестувати у віртуальні активи. Відповідно специфіку монетарної поведінки в ісламських країнах визначають жорсткі релігійні обмеження щодо позичкового процента, а також норми і принципи мусульманського права, які “відповідають вимогам стабільності та соціальної справедливості” [29, с. 3—9].

Ще одним знаково-символічним архетипом геофінансової цивілізації є боргова економіка. Її формування було спричинене латиноамериканською “борговою хворобою” другої половини 70-х років XX ст. Вже тоді боргова криза переконливо довела, що світова економіка функціонує в дефіцитному режимі й за всіма параметрами є борговою — загальносвітове сальдо за поточними операціями з тих часів залишається від’ємним, а світові інвестиції перевищують світові заощадження. За розрахунками експертів, у 2012 р. валові фінансові зобов’язання центральних урядів країн ОЕСР перевершили 105 % їх номінального ВВП за сумарного дефіциту торгового балансу цих країн 258,6 млрд дол. США. Левова частка цієї заборгованості припадає на такі країни, як Японія (218,7 %), Греція (159,3), Італія (128,4), Португалія (115,8), США (107,0), Франція (100), Великобританія (93,3 %) [30; 31]. Наведена статистика свідчить, що у світовій економіці утвердилися деструктивні тенденції формування так званої споживацької моделі економічного розвитку, що демонструє “тріумф геофінансової цивілізації” і “безмежне економічне зростання”. В умовах сучасної боргової економіки “нації перебувають у стані хронічних боржників, уряди не розпоряджаються достатніми ресурсами, суспільні інститути недофінансовуються, а населення переобтяжене заборгованістю за іпотекою та кредитами овердрафт” [32, с. 4]. Причина цього грошового дефіциту і неплатоспроможності полягає в тому, що фінансові системи всіх країн базуються фактично на борговій економіці, а створення сучасних грошей і боргу відбувається паралельно. Грошова система, основана на боргах, є найгіршою для суспільства з усіх проектів грошових систем. Це відбувається, оскільки людство припинило замислюватися над проблемою боргу, сучасне покоління не відчуває його руйнівного впливу [32, с. 4]. Тим часом глобальна криза демонструє, що потенціал для “боргового рабства і деструктивної економіки” зберігається.

Архетипом геофінансової цивілізації є й фінансова олігархія, що концентрує економічну владу на найвищому рівні ієрархії світової економіки. Вона здійснює управління фінансовими активами і встановлює “правила гри” у геофінансовому просторі. “Фінансизація Америки, — пише П. Кругман, — не була привнесена невидимою рукою ринку” [33]. Випереджальне зростання фінансового сектору, починаючи з 1980-х років, спровоковане свідомими рішеннями у виборі економічного курсу, зокрема процесом дерегулювання,

що превалював майже до початку глобальної кризи 2008 р. Кругман не бачить нічого випадкового і в тому, що епоха перманентного зростання фінансового сектору стала також епохою посилення нерівності у рівнях доходів і добробуту. Збільшення прибутків у фінансовому секторі становило істотну частину приросту частки національних доходів, які припадали на найбагатший 1 % населення. Навіть у кризові роки ставки винагород інвестиційних менеджерів з Уолл-стрит не змінилися, тоді як решта населення країни зазнала високого рівня безробіття і падіння реальної заробітної плати. “Гроші вирішують все в американській політиці, — резюмує П. Кругман, — і останнім часом гроші фінансового сектору в неприхованих формах демонструють, як будуть карати кожного політика, котрий критикує його поведінку, незалежно від того, наскільки м’яко і коректно” [33].

Подібне відбувається і в геофінансовому просторі, у векторному полі якого фокусуються підвищені імпульси глобальної фінансової нестабільності. Маніпулювання кількістю грошей, розміром процентних ставок і управління розподілом фінансових потоків призводить до кон’юнктурних піднесення і спадів, асиметричних шоків у світовій економіці. У результаті “керованих” економічних криз відбуваються “кероване” знецінення матеріальних активів і банкрутство компаній, “кероване” падіння платоспроможного попиту населення і перерозподіл власності. У такий спосіб економічна влада переходить від одних людей, компаній, країн до інших, а з нею перерозподіляються вартість і економічні інтереси. Незважаючи на масштаби кризи — глобальні або в межах однієї країни, компанії чи окремого домогосподарства, у будь-якому разі людина як “вісь еволюції” і “центр перспективи” [34, с. 171] втрачає власність, руйнуються одвічні цінності — довіра, свобода і незалежність. У цьому розумінні геофінансова цивілізація в неприхованих формах продукує перманентний перерозподіл інтересів і вартості, управління яким є процесом перерозподілу влади між країнами, інститутами та індивідами [35].

Сучасна геофінансова цивілізація зробила величезний крок у бік того, що економісти в минулому називали “фіктивним капіталом”, а тепер — “фінансовими бульбашками”. За ними важко побачити реальну економіку й реальні процеси. У геофінансовому просторі влада грошей та інститутів, побудованих на ній, витісняє економіку будь-якої держави [1, с. 847]. Відбулося не лише відокремлення руху вартісного багатства від його матеріально-речових форм, а й повна девальвація вартості в її класичних теоретичних інтерпретаціях.

Спираючись на викладене, виокремимо фундаментальні аспекти інституційних трансформацій у геофінансовому просторі, насамперед тих, що стосуються утвердження геофінансової цивілізації. По-перше, йдеться про інституційні зрушення, спрямовані на перегляд теоретичних концептів щодо суспільної ролі фінансового сектору і фінансових еліт. Тут укотре доводиться згадати про неоліберальні теорії, на яких вибудовувався каркас глобальної фінансової

архітектури, та ідеологічні постулати “Вашингтонського консенсусу”. Їхній результат продемонструвала сучасна глобальна криза. Із суто економічного погляду проблема полягає в масштабах банкрутства окремих суб’єктів фінансового сектору. Однак із позицій міжнародної політичної економії вона набагато масштабніша — ціла підсистема західних країн (а саме фінансова надбудова) зазнала глобального збою. При цьому є серйозні підстави стверджувати, що “цей збій стався в результаті критичної маси ненавмисних, але часто й свідомих дій, які різко суперечили насущним суспільним інтересам” [36]. Як інакше пояснити, чому жодна з численних прогресивних “захисних систем” західного суспільства не зреагувала на зростання “фіктивної фінансової бульбашки”? Чому не спрацювала непорушна догма капіталізму: “Якщо ти збанкрутував, твоє банкрутство — твоя особиста проблема”? Чому фінансові еліти в різних країнах вдалися до дій, що призвели до катастрофічних наслідків, відповідальність за які перекладається на плечі всього суспільства? Чому уряди опинилися в ситуації чи то реальної, чи свідомо-вимушеної “відсутності механізмів впливу на безвідповідальну поведінку міжнародних фінансових спекулянтів”? Тим часом дедалі більше фактів підтверджують поширене переконання в тому, що “фінансові еліти Заходу в гонитві за надприбутками порушили принципи моральної та соціальної відповідальності, зухвало зловживаючи суспільною довірою” [36]. У ситуації, що склалася, необхідна радикальна реструктуризація геофінансового простору — “видалення фінансових бульбашок при збереженні суспільно корисних функцій фінансової системи” [36].

По-друге, важливо порушити ще одну дискусійну проблему інституційної реструктуризації геофінансового простору — глобального капіталізму. Головна теза цієї дискусії — капіталізм, який демонстрував успішність у XX ст., нині настільки застарів, що здатний зруйнувати суспільство XXI ст. [37]. Відомий британський економіст Дж. Даннінг ще наприкінці XX ст. застерігав, що зростаюча у світі “глобофобія” не дає змоги розробити обґрунтований і відповідальний підхід до оцінювання можливих наслідків “глобального капіталізму” в нинішньому його вигляді. На переконання вченого, розвиток “глобального капіталізму” може бути успішним лише за умови розв’язання двох дилем [38, с. 118]. Перша полягає в тому, що динамічний розвиток ринків знань та інформації, які формують основу глобального капіталізму, супроводжується масштабними проблемами системного характеру, такими як волатильність й інформаційна асиметрія. Звідси випливає висновок, що роль неринкових інститутів (особливо урядів) у встановленні правил і стандартів діяльності на конкретних ринках має не послаблюватися, а посилюватися. Друга дилема — як поєднати економічний ефект від глобальних ринків з імперативом соціальної справедливості, адже є реальна небезпека, що порушення “соціального консенсусу” в глобалізованому суспільстві може призвести до несприйняття “широкими масами” ідей і принципів глобального капіталізму, і в підсумку — або до вияву

недовіри з боку виборців до політичних еліт, або інших, менш демократичних дій. На початку ХХІ ст. прогнози Дж. Даннінга збуваються. Важливість поставлених питань інстинктивно розуміють мільйони європейців, що голосять проти чинних урядів. У більшості випадків на загальнонаціональних і місцевих виборах у Європі останніми роками стабільно перемагають соціал-демократи, що пропонують такі заходи, як суворі правила для фінансових ринків, підвищення їхньої прозорості та посилення їх контролю, регулювання приватних рейтингових агентств [36].

Щодо майбутнього капіталізму, то варто торкнутися ще одного вектора глобального розвитку. На переконання А. Гальчинського, важливо враховувати, що “капіталізм — це суто європейська матриця організації суспільства, що базується на принципах протестантської етики і не завжди вписується в традиції незахідної культури” [37]. В історичній ретроспективі цьому “штампу” завжди відповідали “епіцентри глобального розвитку, що час від часу змінювали своє розташування у просторово-часовому континуумі, але й щоразу існували каверни фрагментарності” [29, с. 3]. У такому контексті можна говорити, наприклад, про ісламські фінанси як специфічну індустрію послуг, яка останнім часом стрімко розвивається і, як життєздатна й ефективна альтернативна модель фінансового посередництва, робить гучну заявку на “переділ” геофінансового простору. За даними “Euromoney Islamic Finance Review”, сектор ісламського фінансового посередництва є одним із тих, що найдинамічніше зростають у геофінансовому просторі (щорічні темпи приросту — 15—20 %); ісламський банкінг практикують понад 400 фінансових інститутів світу, а його щорічні обороти становлять близько 800 млрд дол. США. Очікується, що до 2016 р. загальні активи ісламських банків і фінансових інститутів збільшаться до 1 трлн дол. США. Навіть кризовий 2008 р. закінчився для них доволі успішно — їхні прибутки зросли на 58 %, що особливо показово на фоні банкрутства всесвітньо відомих фінансових гігантів (наприклад, “Lehman Brothers”) [39, с. 25].

На цьому фоні досить різкою і критичною видається думка М. Хітама¹: “Криза прийшла із Заходу, спасти світ від неї допоможе Схід... Традиційні гуру провалились і в теорії, і на практиці. Нам потрібний новий підхід...” [39, с. 25]. Однак новим цей підхід буде лише для “старих гравітаційних центрів”. Хоча загалом поява ісламських фінансів у геофінансовому просторі — це свого роду виклик, схожий на ті, які містить фінансова інновація. Крім помітного динамізму й зростаючого інтересу з боку європейських споживачів, очевидно, що вони продукуватимуть ризики для багатьох учасників геофінансового простору, оскільки їхні принципи менш зрозумілі, ніж у традиційних фінансах [29, с. 3].

Отже, головне завдання в реструктуризації геофінансового простору — віднайти нову філософію його конструювання з урахуванням тих міжсистемних трансформацій, які відбулися останнім часом у геопросторі. Водночас постає

¹ Головуючий на П'ятому всесвітньому ісламському форумі в Джакарті.

більше запитань, ніж готових відповідей, як щодо сутності нової парадигми конструювання сучасної архітектури геофінансового простору, так і стосовно його контурів, конфігурації і характеру стратегічних векторів реструктуризації в умовах “стабільної нерівноваги” [40, с. 27—29]. На ці запитання навіть у провідних учених-економістів немає однозначної відповіді. Адже глобальна криза епохи геофінансової цивілізації виявилася набагато масштабнішою за всі прогнози. Усвідомлюючи це, П. Кругман у всесвітньо відомому економічному бестселері “Повернення Великої депресії?” (2008 р.) запитує: “Чому так сталося і як катастрофа такого масштабу могла відбутися, як у ній вижити і як протистояти майбутнім кризам?”. Зрештою автор доходить фундаментального висновку: “єдиними важливими структурними перепонами на шляху до процвітання світу є застарілі доктрини, які затуманюють людське мислення” [41, с. 296]. В умовах міжсистемних трансформацій потрібні нова парадигма, нові концепції реструктуризації геофінансового простору і ширший набір інституційних реформ для відновлення збалансованого економічного зростання і довіри на фінансових ринках.

З огляду на здійснений аналіз, доводиться визнати, що інституційна реструктуризація геофінансового простору залишається однією з найактуальніших проблем в умовах сучасних міжсистемних трансформацій. Як досить складне і різнопланове явище вона має багато проявів.

По-перше, це трансформація не лише структури світового фінансового середовища, а й фундаментальних засад функціонування геофінансового простору. Принципово важливо, щоб структурно-інституційне реформування окремих складових світового фінансового середовища узгоджувалося зі становленням глобального інформаційно-мережевого суспільства і трансринковими трансформаціями. Йдеться насамперед про масштабні структурні наслідки фінансової глобалізації, що змушують зосереджувати увагу на питаннях детермінованості рівня фінансової стабільності з характером інституційних перетворень як на державному, так і на глобальному рівнях. У геофінансовому просторі, де існує ризик зростання темпів поширення кризових імпульсів, нагляд і регулювання мають стати однією зі сфер глобальної відповідальності.

По-друге, це формування нової глобальної фінансової архітектури. Адже упродовж останніх півстоліття вся політика регулювання і нагляду формувалася без урахування принципів глобалізації, а з орієнтацією на незалежні національні економіки з окремими національними режимами й обмеженим та повільним рухом капіталу. За умов, коли світ “вступив у еру взаємозалежних і мобільних ринків капіталу, окремі економіки вже не можуть залишатися осторонь від масштабних і миттєвих, а інколи і дестабілізуючих глобальних фінансових потоків” [41, с. 5]. Проблеми, пов’язані з наростаючою дисипативністю геофінансового простору та перманентною стабільною нерівновагою, спонукають до активного пошуку нових форм їх розв’язання на глобальному

рівні, зокрема, шляхом напрацювання комплексу регуляторних процедур і розбудови тих інститутів геофінансового простору, котрі властиві “геофінансовій цивілізації”, яких не існувало в умовах міжнародної фінансової системи.

Нарешті, по-третє, це врахування принципово нової філософії глобального розвитку. Йдеться не лише про можливості, а й об’єктивно назрілу зумовленість зміни парадигми розвитку “геофінансової цивілізації”, висунення на перший план не стільки економічних, скільки соціокультурних і духовно-світоглядних важелів суспільних трансформацій. Адже саме вкоріненими національними традиціями і потужним “національним лоббі” пояснюються сучасні тенденції дивергенції глобального розвитку, що посилюється, і недостатній рівень уніфікації національних фінансових інститутів у геофінансовому просторі. З тієї самої причини відкладається на невизначений строк, потребуючи серйозних міжнародних зусиль і політичної волі, реалізація ідеї створення глобального фінансового інституту комплексного регулювання і контролю всіх національних фінансових систем.

Отже, сучасні інституційні реформи та реструктуризацію геофінансового простору важливо розглядати на системній концептуальній основі, обов’язково в динаміці, у контексті “всепроникаючих” глобальних фінансових відносин. Подальший аналіз цих проблем має поглибити концептуальні засади інституційної реструктуризації геофінансового простору на сучасному етапі глобальних міжсистемних трансформацій.

Список використаних джерел

1. *Базилевич В. Д.* Метафізика економіки / В. Д. Базилевич, В. В. Ильин. — 2-е изд., испр. и доп. — К. : Знання ; М. : Рыбари, 2010. — 925 с.
2. *Бобков П. М.* Глобализация и проблемы человечества / П. М. Бобков // Вестник Челябинского государственного университета. — 2007. — № 16 (94). — С. 22 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/094/21.pdf>.
3. *Яковец Ю. В.* Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю. В. Яковец. — М. : Экономика, 2011. — 384 с.
4. *Тоффлер Э.* Шок будущего / Э. Тоффлер. — М. : АСТ, 2001. — С. 560 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toff_Shok/index.php.
5. *Розенау Дж. Н.* Турбулентность в мировой политике / Дж. Н. Розенау [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:poQCsIfHD8J:sr1.narod.ru/rozenauturbulent.nost.doc>.
6. *Пригожин И.* Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. ; под общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича, Ю. В. Сачкова. — М. : Прогресс, 1986. — 432 с.
7. *Кочетов Э. Г.* Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства : учеб. для вузов / Э. Г. Кочетов. — М. : Норма, 2006. — 528 с.
8. *Белл Д.* Эпоха разобщенности: размышления о мире XXI века / Д. Белл, В. Иноземцев. — М. : Центр исследования постиндустриального общества, 2007. — С. 47—49.

9. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. — М. : ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
10. *Бауман З.* Индивидуализированное общество / З. Бауман ; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. — М. : Логос, 2002. — 390 с.
11. *Фукуяма Ф.* Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. — М. : ООО “Издательство АСТ” : ЗАО НПП “Ермак”, 2004. — С. 119.
12. *Чешков М. А.* Глобалистика как научное знание. Очерки теории и категориального аппарата / М. А. Чешков. — М. : Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2005. — 224 с.
13. *Гальчинський А. С.* Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій / А. С. Гальчинський. — К. : АДЕФ-Україна, 2010. — 572 с.
14. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира: социология XXI века / И. Валлерстайн ; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева ; Центр исследований постиндустриального общества. — М. : Логос, 2003. — 368 с.
15. *Некlessа А.* Глобальная трансформация: сущность, генезис и прогноз / А. Некlessа // ИНТЕЛПРОС [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.intelros.org/books/opera_selecta/opera_selecta_86.htm.
16. *Гальчинський А.* Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань / А. Гальчинський. — К. : Либідь, 2013. — 472 с.
17. *Історія економічних учень : підручник / за ред. В. Базилевича.* — К. : Знання, 2004. — 1300 с.
18. *Кравчук Н. Я.* Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору / Н. Я. Кравчук. — К. : Знання, 2012. — С. 636—649.
19. *Мы, народы: роль Организации Объединенных Наций в XXI веке : доклад Генерального секретаря ООН // Безопасность Евразии.* — 2000. — № 1. — С. 210, 211.
20. *Осипов Ю.* Теория хозяйства : в 3 т. Т. 2 / Ю. Осипов. — М., 1997. — С. 731.
21. *Зарубина Н. Н.* Теоретические основания исследований влияния денег на социальное конструирование пространства / Н. Н. Зарубина // III Всероссийский социологический конгресс : тезисы докладов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.isras.ru/abstract_bank/1207648033.pdf.
22. *Гриценко А. А.* Развитие форм обмена, стоимости и денег / А. А. Гриценко. — К. : Основа, 2005. — С. 85—107.
23. *Simmel G.* The Philosophy of Money / G. Simmel. — L., 1978. — P. 406.
24. *Московичи С.* Машина творящая богов (Деньги как страсть и как представление) / С. Московичи ; Центр психологии и психотерапии. — М. : КСП+, 1998. — 560 с.
25. *O'Brien R.* Global Financial Integration. The end of Geography / R. O'Brien. — London : Chatham House Pinter, 1992.
26. *Аглиетта М.* Деньги между насилием и доверием / М. Аглиетта, А. Орлеан. — М. : ГУ ВШЭ, 2006. — С. 300.
27. *Гидденс Э.* Социология / Э. Гидденс ; пер. с англ. ; науч. ред. В. А. Ядов ; общ. ред. Л. С. Гурьевой, Л. Н. Посилевича. — М. : Эдиториал УРСС, 1999. — 703 с.
28. *Тоффлер Э.* Метаморфозы власти / Э. Тоффлер. — М. : АСТ, 2009. — 672 с.
29. *Ефременко И. Н.* Исламские финансы в формировании новой институциональной основы мировой финансовой архитектуры / И. Н. Ефременко // Финансовые исследования. — 2007. — № 16. — С. 3—9.
30. *General government gross financial liabilities / OECD Economic Outlook.* — 2011. — № 89. — Vol. 2011/1.

31. Trade balances for goods and services / OECD Economic Outlook. — 2011. — № 89. — Vol. 2011/1.
32. Rowbotham M. The Grip of Death. A Study of Modern Money, Debt Slavery and Destructive Economics / M. Rowbotham. — Charlbury : Carpenter Publishers, 1998. — P. 4.
33. Кругман П. Уолл-стрит “теряет неприкосновенность” / П. Кругман [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.bfm.ru/articles/2011/10/17/pol-krugman-uoll-strit-terjaet-neprikosnovennost.html>.
34. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. — М., 2002. — С. 171.
35. Дементьев В. В. Экономика как система власти / В. В. Дементьев. — Донецк : Каштан, 2003. — 403 с.
36. Кожара Л. Політичний вимір європейської кризи / Л. Кожара // Дзеркало тижня. Україна. — 2011. — № 38. — 21 жовт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/politichniy_vimir_evropeyskoyi_krizi-90030.html.
37. Сколотяний Ю. Анатолій Гальчинський: “Кінець капіталізму можна цілком обґрунтовано трактувати як його тріумф” / Ю. Сколотяний // Дзеркало тижня. Україна. — 2012. — № 4. — 3 лют. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/anatoliy_galchinskiy_kinets_kapitalizmu_mozhna_tsilkom_obgruntovano_traktuvati_yak_yogo_triumf_do_p-96778.html.
38. Dunning J. H. Whither Global capitalism? / John H. Dunning // Global Focus. — 2000. — Vol. 12 (1). — P. 118.
39. Снежко Е. Деньги по законам шариата. Помогут ли религиозные нормы, действующие в исламском банкинге, навести порядок в мировых финансах? / Е. Снежко // Инвестгазета. — 2009. — 16—22 марта. — С. 25.
40. Эль-Эриан М. А. Стабильное неравновесие / М. А. Эль-Эриан // Финансы и развитие. — 2012. — Июнь. — С. 27—29.
41. Кругман П. Возвращение Великой депрессии? Мировой кризис глазами нобелевского лауреата / П. Кругман ; пер. с англ. В. Н. Егорова ; под общ. ред. М. Г. Делягина, Л. А. Амелехина. — М. : Эксмо, 2009. — С. 296.
42. Ефременко И. Н. Направления развития мировой финансовой архитектуры в условиях финансовой глобализации / И. Н. Ефременко, Ю. С. Евлахова // Финансовые исследования. — 2007. — № 1 (14). — С. 5.